

Misstänkta s rätt till insyn vid frihetsberövanden m.m.

Rättslig vägledning 2023:10
Utvecklingscentrum
Maj 2023
Uppdaterad oktober 2023

Innehållsförteckning

1	Misstänkta rätt till insyn vid frihetsberövanden m.m.	3
1.1	Sammanfattning.....	3
1.2	Bakgrund	4
1.3	Inledning	4
2	Bestämmelserna	5
2.1	Misstänkta rätt till insyn vid frihetsberövande	5
3	Råd om den praktiska hanteringen	8
3.1	När uppkommer insynsrätten?	8
3.2	Vilket anhållningsbeslut omfattas av den misstänkta partsinsyn? ..	8
3.3	Måste information lämnas omedelbart?	9
3.4	Vad omfattar insynsrätten och hur kan informationen lämnas? ..	10
3.5	Hur konkreta uppgifter om omständigheterna måste lämnas?	10
3.6	Vem har rätt till insyn och vem avgör vilken information som ska lämnas?	13
3.7	Gäller en begäran om insyn även för framtiden?	14
3.8	Vad gäller när en begäran framställs efter att frihetsberövandet upphört?	14
3.9	Kan domstolen förelägga åklagaren att lämna ut handlingar?.....	14
4	Övriga bestämmelser om information till misstänkta och frihetsberövade	16
4.1	Underrättelse till den som delges skäligen misstanke om brott.....	16
4.2	Skriftlig information till den som anhålls eller häktas och till utlänning som frihetsberövas	17
5	Förteckning över bilagor.....	19

Denna rättsliga vägledning ersätter RättsPM med samma namn. Vissa ändringar har gjorts. Se avsnitt 1.3 för en närmare redogörelse för detta.

Avsnitt 3.3 har förtydligats i oktober 2023.

1 Misstänkta rätt till insyn vid frihetsberövanden m.m.

1.1 Sammanfattning

Reglerna om **rätten till insyn** enligt 24 kap. 9 a § RB innebär sammanfattningsvis följande.

- Den som anhålls eller häktas har en ovillkorlig rätt att på egen begäran ta del av de konkreta omständigheter som lagts till grund för beslutet, varvid avses de omständigheter som den frihetsberövade behöver känna till för att effektivt kunna få frihetsberövandet prövat.
- Om den anhållna personen begär att få ta del av dessa omständigheter ska åklagaren i första hand instruera polisen om vilken information den anhållna personen ska få muntligen. Om åklagaren grundar sitt anhållningsbeslut på förhörsuppgifter och det aktuella förhøret finns utskrivet kan den anhållna personen få läsa förhøret eller på annat sätt få del av de uppgifter i förhøret som varit av omedelbar betydelse för anhållningsbeslutet. Någon rätt till kopior föreligger inte.
- Åklagaren ska anteckna *dels* att en begäran gjorts, *dels* i huvuddrag vilken information som lämnats.
- Den som häktas får genom åklagarens redogørelse av vad som framkommit i utredningen vid häktningförhandlingen, och genom domstolens beslut, reda på vilka omständigheter som ligger till grund för häktningen. Efter häktningsbeslutet behöver därför åklagaren inte lämna information om vad som lagts till grund för anhållningsbeslutet enligt 24 kap. 9 a § RB.

Reglerna om **rätten till information** enligt 12 och 12 a §§ FUK innebär sammanfattningsvis följande.

- Vid delgivning av misstanke om brott ska den misstänkta informeras om vissa processuella rättigheter. Informationen kan lämnas muntligt och av den som håller förhøret.
- Den som anhålls eller häktas ska utan drøjsmål få skriftlig information om vissa processuella rättigheter. Polismyndigheten har utformat blanketter som ska överlämnas till den anhållna/häktade.
- En utlänning som frihetsberövas med anledning av misstanke om brott ska få skriftlig information om sin rätt att kontakta sitt hemlands konsulat. Polismyndigheten har tagit fram informationsblanketter.

1.2 Bakgrund

Den 1 juni 2014 trädde lagstiftning i kraft som rör misstänkta rätt till insyn vid frihetsberövande m.m. Förändringarna syftade till att öka rättssäkerheten och förutsebarheten för den som misstänks för brott. Ändringarna var föranledda av Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden. Direktivet är bindande för medlemsstaterna.

EU-direktivet genomfördes i svensk lagstiftning genom förändringar i bland annat rättegångsbalken (RB), offentlighets- och sekretesslagen (OSL) och förundersökningskungörelsen (FUK).

Bestämmelserna reglerar vilken rätt till information och insyn den misstänkta har i vissa situationer under en förundersökning. Den utvidgade rätten till information och insyn gäller även vid handläggningen av ärenden om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder och nordisk arresteringsorder samt utlämning.

Ytterligare direktiv¹ som rör misstänkta rättigheter har genomförts i svensk rätt vilket medfört förändringar i 12 och 12 a §§ FUK.

1.3 Inledning

Enligt 24 kap. 9 a § RB har den som anhålls eller häktas en ovillkorlig rätt att på egen begäran ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet.

Denna rättsliga vägledning syftar till att ge åklagare stöd i sin bedömning av vilken information som den misstänkta i detta stadiet av utredningen har rätt att få. Vägledningen har sitt ursprung i en rättspromemoria med samma namn. Vissa avsnitt i rättspromemorian har tagits bort, då de inte längre ansågs relevanta för framställningen. Avsnittet som rör hur konkret informationen som lämnas måste vara har skrivits om med anledning av ett beslut från JO. Därutöver har vissa språkliga justeringar gjorts.

Vägledningen avslutas med ett kortare avsnitt som berör övriga bestämmelser om rätt till information för den som kan misstänkas för brott och för misstänkta som frihetsberövas.

¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2016/343/EU av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden och direktiv 2016/800/EU om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden.

2 Bestämmelserna

2.1 Misstänkta rätt till insyn vid frihetsberövande

Den som anhålls eller häktas har en ovillkorlig rätt att på egen begäran ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet, 24 kap. 9 a § RB. Denna rätt kan inte begränsas vare sig med hänsyn till utredning av brottet eller på grund av sekretess.

Enligt EU-direktivets artikel 7.1 ska den som anhålls eller häktas, eller dennas försvarare, få tillgång till sådana handlingar som rör det specifika målet, som är i behöriga myndigheters besittning och som är väsentliga för att i enlighet med nationell rätt effektivt kunna angripa ett beslut om anhållande eller häktning.

Vid genomförandet av direktivet i svensk lagstiftning har lagstiftaren valt att använda sig av uttrycket *omständigheter* i stället för uttrycket handlingar. I förarbetena anförs att uttrycket omständigheter mer lämpligt anger vad som avses. Vidare överensstämmer uttrycket med bestämmelsen i 10 kap. 3 § OSL där det bl.a. framgår att en part har rätt att få del av de omständigheter som läggs till grund för ett avgörande av ett mål eller ärende. Enligt förarbetena avses med användandet av uttrycket omständigheter att det handlar om process- eller utredningsmaterial.² När det gäller vilket utredningsmaterial som omfattas hänvisar lagstiftaren till bestämmelsen i 24 kap. 14 § andra stycket RB, där det stadgas att åklagaren vid häktningförhandlingen ska ange de omständigheter som häktningssyrkandet grundar sig på. Det är sådana omständigheter som den misstänkta har rätt att ta del av redan efter anhållningsbeslutet.³

Genom reglerna om rätt till insyn vid frihetsberövande ställs krav på åklagaren att precisera vilka omständigheter som anhållningsbeslutet grundar sig på. Åklagaren ska, på begäran av den misstänkta personen, redovisa sådant utredningsmaterial eller delar av utredningsmaterial som haft en direkt betydelse för beslutet om anhållande. Detta innebär, enligt förarbetena, att åklagaren inte behöver redovisa allt utredningsmaterial som vid tidpunkten för anhållningsbeslutet talar mot den anhållna personen. Vad som menas med detta förklaras på följande sätt.

Det kan emellertid finnas utredningsmaterial som förstärker misstankarna men där åklagaren bedömer att utredningen behöver kompletteras ytterligare innan materialet presenteras för den misstänkte. I den situationen och under förutsättning att åtal inte har

² Prop. 2013/14:157 s. 23.

³ Prop. 2013/14:157 s. 24.

väckts kan åklagaren - om det är till men för utredningen att materialet görs tillgängligt för den misstänkte - neka den misstänkte att ta del av detta utredningsmaterial såvida det inte har legat till grund för beslutet att anhålla den misstänkte. Det ska med andra ord finnas annat utredningsmaterial som är tillräckligt för ett anhållningsbeslut.

Härefter erinras i förarbetena om åklagarens objektivitetsplikt enligt 23 kap. 4 § RB, som innebär att åklagaren i detta skede inte kan neka den misstänkta att ta del av sådant utredningsmaterial som talar till den misstänkta förman.⁴ I första stycket, första meningen, nyss nämnda paragraf anges att förundersökningen ska bedrivas objektivt. Bestämmelsen riktar sig till samtliga befattningshavare som ska utföra uppgifter under en förundersökning, såsom åklagare, polisanställda och tjänstemän vid andra brottsbekämpande myndigheter. Genom att det i andra meningen läggs till att de ska söka efter omständigheter och bevis som talar såväl till den misstänkta fördel som till hans eller hennes nackdel, tydliggörs att de självständigt och aktivt ska berika brottsutredningen i dessa avseenden. I det tredje stycket anges att objektivitetsprincipen även ska iakttas i den brottsbekämpande verksamhet som sker innan en förundersökning har inletts. Alla förstadier till en förundersökning omfattas av bestämmelsen. Det innebär att såväl underrättelseverksamhet och allmän brottspaning som förutredning och primärutredning omfattas.⁵

Vid tidpunkten för anhållandet är det inte ovanligt att det inte har hunnit skrivas ut några förhørsutsagor. Åklagaren har då möjlighet att muntligen, genom polisens försorg, underrätta den misstänkta om de uppgifter i handlingarna som ligger till grund för beslutet.

I förarbetena framhålls särskilt att bestämmelsen inte ger den misstänkta personen rätt till kopior av utredningsmaterialet. Utredningsmaterialet ska tillhandahållas på det sätt som bedöms mest lämpligt i det enskilda fallet. I sammanhanget hänvisas till NJA 2008 s. 883. I rättsfallet behandlas frågan om sekretess för bilder i ljud- och bildupptagningar av vittnesförhör som hållits i domstol. Högsta domstolen konstaterade att partsinsynen i processmaterial aldrig kan hindras av att sekretess skulle anses vara av synnerlig vikt med hänsyn till något allmänt eller enskilt intresse. Detta förhållande betyder dock inte att en part alltid har rätt att få ett eget exemplar av en handling eller annat som utgör processmaterial. Beträffande formen för partsinsynen och hur den ska förverkligas i det enskilda fallet finns det ett visst utrymme för allmänna lämplighetsöverväganden.

Den misstänkta generella rätt till insyn regleras i 23 kap. 18 § RB. Den misstänkta insyns rätt vad särskilt gäller de omständigheter som legat till grund för ett anhållande regleras dock genom bestämmelserna om rätt till

⁴ Prop. 2013/14:157 s. 24.

⁵ Prop. 2015/16:68 s. 84.

insyn vid frihetsberövande enligt 24 kap. 9 a § RB. Rätten till insyn enligt denna specialregel gäller oavsett om den misstänkta begär ut uppgifterna direkt i samband med beslutet eller senare. Om begäran görs först efter häktningförhandlingen behöver denna begäran inte tillmötesgå eftersom rätten till insyn syftar till att ge den misstänkta möjlighet att ifrågasätta frihetsberövandet, vilket även häktningförhandlingen ger. Rätten till insyn enligt 24 kap. 9 a § RB gäller därför inte heller efter det att frihetsberövandet har upphört.

Vid den praktiska handläggningen är det viktigt att framhålla att syftet med direktivet är att den misstänkta effektivt ska kunna angripa ett beslut om anhållande eller häktning. Om den misstänkta begär att få ta del av omständigheterna ska åklagaren lämna dessa. Det bör ske genom att åklagaren ger polisen i uppdrag att lämna informationen.

Åklagaren bör dokumentera att den anhållna personen begärt att få del av omständigheterna som ligger till grund för beslutet och vilka omständigheter som den anhållna personen fått del av. Det är viktigt inte minst under juren då utredningshandlingarna i regel inte är färdigställda och där flera åklagare kan vara inblandade under anhållningstiden. Dokumentationen kan lämpligen ske genom att åklagaren under "Anteckningar" i den aktuella tvångsmedelsblanketten i Cåbra gör en notering om vilka omständigheter som haft omedelbar betydelse för beslutet.

Vid en häktningförhandling får den misstänkta personen del av omständigheterna genom åklagarens redogörelse inför rätten och genom rättens beslut.

3 Råd om den praktiska hanteringen

3.1 När uppkommer insynsrätten?

Som framgått ovan gäller den misstänkta rätt till insyn i omständigheterna som legat till grund för ett anhållnings- eller häktningsbeslut oavsett om den misstänkta begär ut uppgifterna direkt i samband med beslutet eller senare. Begäran måste inte ske i direkt anslutning till ett frihetsberövande, men endast för det fall en begäran om insyn görs före häktningsförhandlingen så behöver insyn i omständigheterna som lagts till grund för anhållningsbeslutet beredas den misstänkta personen.

Vid anhållningsbeslut i frånvaro uppkommer inte rätten att ta del av omständigheterna som ligger till grund för beslutet om anhållande förrän det att frihetsberövandet har verkställts. Det torde följa av ordalydelsen i 24 kap. 9 a § RB om "den som anhålls eller häktas" jämfört med 24 kap. 9 § RB, som uttryckligen anger att den frihetsberövade i samband med ett anhållningsbeslut i frånvaro verkställs ska få besked om det brott som han eller hon är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet.

3.2 Vilket anhållningsbeslut omfattas av den misstänkta partsinsyn?

Om till exempel den misstänkta personen har anhållits i sin frånvaro på grund av uppgifter som framkommit genom användningen av hemliga tvångsmedel, och det under tiden som gått tills den misstänkta personen grips och hörs har framkommit nya omständigheter som redan de medför att det föreligger sannolika skäl (och grund för att låta anhållningsbeslutet kvarstå), så bör reglerna om insynsrätt förstås på det sättet att insynsrätten träffar de omständigheter som föreligger när frihetsberövandet verkställs. Insynsrätten bör i ett sådant fall således inte anses omfatta även de initiala omständigheter som lades till grund för beslutet om anhållande i frånvaro, med mindre än att dessa tidigare uppgifter alltjämt har lagts till direkt grund för åklagarens löpande ställningstagande att låta beslutet om anhållande i frånvaro bestå. Denna tolkning vinner stöd dels av lagtextens ordalydelse, *dels* av det förhållandet att åklagaren har en skyldighet att kontinuerligt bevaka att det fortfarande finns grund för anhållningsbeslutet, oavsett om frihetsberövandet är verkställt eller inte, *dels* av syftet med bestämmelsen, nämligen att den frihetsberövade på ett effektivt sätt ska kunna angripa anhållningsbeslutet.

Häktningsbeslut i frånvaro skiljer sig på det sättet från anhållande i frånvaro att åklagaren vid häktningsförhandlingen redogör för omständigheterna som ligger till grund för häktningsyrkandet. Försvaren får då del av omständigheterna och kan aldrig ha någon tystnadsplikt i förhållande till sin klient.

3.3 Måste information lämnas omedelbart?

En vanligt förekommande frågeställning är när informationen, om den begärs, behöver lämnas. Vare sig direktivet eller lagen reglerar detta. Syftet med bestämmelsen är att den misstänkta personen på ett effektivt sätt ska få möjlighet att freda sig mot frihetsberövandet genom att i god tid få en möjlighet att förbereda sitt försvar inför en kommande häktningsförhandling.⁶ Syftet med bestämmelsen i 24 kap. 9 a § RB är **inte** att den misstänkta ska kunna förbereda sig inför kommande förhör. Om insyn i omständigheterna som legat till grund för frihetsberövandet till exempel begärs direkt efter åklagarens beslut om anhållande, och om det då endast hållits ett inledande delgivningsförhör enligt 24 kap. 8 § RB, så är det enligt Utvecklingscentrums uppfattning inget som hindrar att informationen lämnas först efter det att den misstänkta personen hörs i sak i närvaro av försvarare, om det är så att informationen inte har kunnat sammanställas innan förhör i sak genomförs.

Det är viktigt att framhålla att det förhållandet att informationen i ett sådant fall kan lämnas först efter det att ett förhör i sak är hållet inte har något att göra med sekretessregler eller intresset av att skydda utredningen, utan är en direkt följd av att rätten till information enligt lagrummet inte har någon koppling till att förhör ska hållas eller andra utredningsåtgärder vidtas.

Sammanfattningsvis kan därför sägas att

- Rätten till information enligt 24 kap. 9 a § RB är ovillkorlig.
- Åklagaren kan därför inte vägra att lämna information med hänvisning till att den misstänkta först ska förhöras.
- Å andra sidan är inte syftet med rätten till information enligt 24 kap. 9 a § RB att kunna förbereda sig inför ett förhör. Syftet är att kunna angripa beslutet om frihetsberövande.
- Det finns därför inget hinder mot att hålla ett förhör i sak med den misstänkta även om åklagaren inte har praktiska förutsättningar att lämna information enligt 24 kap. 9 a § RB förrän efter förhöret.

Även om den misstänkta personen inte kan sägas ha en rätt till omedelbar information bör informationen lämnas så snart det kan ske, varvid åklagaren

⁶ Prop. 2013/14:157 s 21f.

måste ges skälig tid att avgöra vilken information som ska lämnas, på vilket sätt och i vilken form informationen ska lämnas samt för att sammanställa informationen.

Under alla förhållanden kan det slås fast att det gått för lång tid om den misstänkta personen inte får del av informationen förrän kort före häktningsförhandlingen.

3.4 Vad omfattar insynsrätten och hur kan informationen lämnas?

Rätten till insyn vid frihetsberövandet gäller endast de omständigheter som har haft **direkt betydelse för beslutet** att frihetsberöva. Sådana omständigheter som åklagaren känner till, men som inte bedöms ha varit direkt avgörande för frågan om ett anhållningsbeslut skulle fattas eller inte, behöver inte den anhållna personen informeras om. För sådana mindre avgörande uppgifter gäller rätten till partsinsyn enligt 23 kap. 18 § RB. Enligt den bestämmelsen kan rätten till insyn begränsas med hänsyn till risk för men för utredningen.

Åklagaren kan vid kontakt med polisen muntligen ange vilka omständigheter som legat till grund för åklagarens beslut och åklagaren kan ge direktiv om hur dessa omständigheter ska presenteras för den misstänkta, vilka handlingar som avses (om sådana var färdigställda vid tidpunkten för beslutet) och på vilket sätt dessa ska göras tillgängliga. Åklagaren ska inte behöva göra en skriftlig redogörelse till polisen, utan det ska räcka att denna information lämnas muntligen. Om utredningsmaterial ska göras tillgängligt innebär det ingen rätt till kopior. Omständigheterna i utredningsmaterialet ska tillhandahållas på det sätt som bedöms mest lämpligt. Se närmare vad som anförts ovan under [avsnitt 2.1](#).

3.5 Hur konkreta uppgifter om omständigheterna måste lämnas?

JO har i ett beslut slagit fast att det inte är tillräckligt att lämna endast allmänt hållna uppgifter, såsom att generellt hänvisa till uppgifter från förhör jämfört med teknisk bevisning. JO framhåller i beslutet att för att ändamålet med regleringen ska uppnås behöver underrättelsen normalt vara mer konkret än så. Om uppgifter från ett förhör har direkt betydelse för anhållningsbeslutet har den anhållna personen rätt till insyn i det som kommit fram i förhöret i dessa delar. I fråga om DNA-spår eller annan liknande teknisk

bevisning har den anhållna personen en motsvarande insynsrätt i det som har direkt betydelse för anhållningsbeslutet.⁷

Det sagda innebär, enligt Utvecklingscentrums mening, att om ett anhållningsbeslut grundar sig på ett utpekande, ska detta anges. Det är således inte tillräckligt att i ett sådant läge hänvisa till uppgifter från förhör. Det är däremot inte nödvändigt att uppge vem eller vilka som har gjort utpekandet, vilket kan jämföras med vad som i vissa ärenden presenteras vid en häktningförhandling. På motsvarande sätt förhåller det sig med tekniska spår, såsom dna-spår eller fingeravtryck, där det bör vara tillräckligt att ange att det finns sådana spår på brottsplatsen eller på ett misstänkt brottsverktyg som kan knytas till den misstänkta personen, utan att närmare konkretisera vilken typ av spår och på vilket föremål detta har säkrats.

Följande tankemodell kan användas för att pröva vilken information som ska lämnas och hur konkret den måste vara. Om jag som åklagare sammanställer de omständigheter som jag avser att informera den anhållna om, och därefter ställer mig frågan om jag själv hade fattat ett anhållningsbeslut om motsvarande information lämnats av en polis vid föredragning, och då bevarar frågan jakande då uppfyller informationen kraven enligt 24 kap. 9 a § RB.

Nedan följer två tankeexempel som syftar till att visualisera ovan nämnda tankemodell.

Exempel 1

Vid ett inbrott i en videoövervakad affärslokal har gärningspersonen brutit sig in i lokalen genom att slå sönder en ruta. Blodspår säkras vid den krossade rutan. Film som visar gärningspersonen är av god kvalitet, men personen är inte identifierad. När blodspåret analyserats får man dna-träff mot viss person som kan konstateras vara samma person som på filmen. Husrannsakan genomförs hemma hos personen, där gods från inbrottet anträffas. Personen anhålls och begär att få veta grunderna för anhållandet.

I detta exempel är det således Utvecklingscentrums uppfattning att åklagaren inte behöver berätta om samtliga tre bevis som talar mot den misstänkta personen. Det bör i detta exempel vara tillräckligt att uppge att det har säkrats dna från brottsplatsen som kan knytas till den misstänkta personen samt att gods från inbrottet har anträffats i dennas bostad. Dessa omständigheter hade i sig själva varit tillräckliga för att motivera ett frihetsberövande.

Exempel 2

Genom hemlig avlyssning inkommer uppgifter om att en viss person ska transportera en större mängd narkotika vid ett givet tillfälle. Polis genomför därför en kontroll av det fordon personen framför. I samband

⁷ JO, Beslut 2022-06-20, dnr 2467-2020.

med husrannsakan i fordonet anträffas narkotika. Personen anhålls och begär att få veta grunderna för anhållandet.

I detta exempel är det Utvecklingscentrums uppfattning att det är tillräckligt att uppge att grunden för anhållandet är att personen har färdats i en bil där det har anträffats en större mängd narkotika. Denna omständighet hade i sig själv varit tillräcklig för att motivera ett frihetsberövande.

Ofta, framförallt i större mål, består en häktningspromemoria av en sammanfattande PM som utredare eller åklagaren skrivit. Promemorian är då tillsammans med de muntliga uppgifter som presenteras vid häktningsförhandlingen de enda omständigheter som den misstänkta personen och domstolen får del av, och följaktligen de enda omständigheter som domstolen lägger till grund för sitt eventuella häktningsbeslut. Insynsrätten vid ett beslut om anhållande är inte mer långtgående än vid häktning, utan endast tidigarelagd. En sammanfattande promemoria som redogör för de omständigheter som haft direkt och tillräcklig betydelse för beslutet att anhålla, eller en muntlig redogörelse med motsvarande innehåll, är alltså tillräcklig även vid ett anhållningsbeslut.

Hur bör informationen vid anhållningsbeslutet rent konkret se ut om:

- *Det inte finns några tillgängliga handlingar och anhållningsbeslutet enbart grundar sig på muntliga uppgifter från en föredragning under jourtid?*

Det är de konkreta omständigheterna som legat till grund för åklagarens beslut som den anhållna personen ska informeras om. Omständigheter som åklagaren efter beslutet fått kännedom om omfattas således inte av insynsrätten enligt 24 kap. 9 a § RB. Det är givetvis svårt för en åklagare att veta vad som legat till grund för ett anhållningsbeslut som fattats av en annan åklagare. Förfarandet underlättas avsevärt om beslutande åklagare antecknar omständigheterna som haft direkt betydelse för anhållningsbeslutet i anteckningsfältet i tvångsmedelsblanketten i Cåbra.

- *Det finns utskrivna förhör, men anhållningsbeslutet ändå enbart grundar sig på muntliga uppgifter?*

Det är fortfarande de konkreta omständigheterna som legat till grund för åklagarens beslut som åklagaren ska informera om. Det vill säga att informationen bör lämnas på samma sätt som i föregående situation. Den anhållna personen har inte rätt att få mer information, eller information på annat sätt, än vad beslutande åklagare hade som grund för sitt anhållningsbeslut.

- *Förhör finns utskrivet och åklagaren grundar sitt anhållningsbeslut på uppgifter i ett eller flera utskrivna förhör?*

Den anhållna personen kan få läsa hela eller de delar av förhören som lagts till grund för anhållningsbeslutet, det vill säga i de delar förhören

innehåller omständigheter som varit av direkt betydelse för anhållningsbeslutet. Den anhållna personen ska i vart fall på något sätt få del av de uppgifter i förhören som åklagaren lagt till grund för beslutet om anhållande. Åklagaren ska instruera polisen om på vilket sätt som den anhållna personen ska få informationen. Ett sätt att lämna informationen istället för att låta den misstänkta personen läsa förhören kan vara att sammanställa en separat handling som den misstänkta får läsa eller får uppläst för sig där de omedelbart relevanta omständigheterna anges. Någon rätt till kopior av förhören föreligger inte.

- *Det handlar om stora mål, där det kanske finns handlingar från hemliga tvångsmedel, mängder med spanings-PM, JIT-material och liknande?*

Inför en häktningförhandling upprättas i allmänhet en promemoria varav framgår de omständigheter som åklagaren åberopar till stöd för att sannolika skäl föreligger för brottet eller brotten. Oftast finns skäl att upprätta motsvarande PM inför anhållningsbeslut i större ärenden. Innehållet i den kan då enkelt på begäran delges den misstänkta personen.

Åklagare som fattar beslut om anhållande i frånvaro bör på motsvarande sätt alltid dokumentera de omständigheter som anhållningsbeslutet grundas på, även om det vid tidpunkten då anhållningsbeslutet verkställs kan vara andra omständigheter som haft direkt betydelse för – och utgör tillräcklig grund för – åklagarens beslut att låta anhållandet i frånvaro kvarstå (se [avsnitt 3.2](#)).

Även om det endast är de omständigheter som varit av direkt betydelse för anhållningsbeslutet som omfattas av insynsrätten, och att åklagaren inte heller måste informera om alla omständigheter utan endast de som varit tillräckliga för beslutet, är det viktigt att syftet med bestämmelsen inte medvetet åsidosätts av åklagaren. Ett exempel på ett sådant åsidosättande kan vara att åklagaren underlåter att informera om omständigheter som faktiskt legat till grund för beslutet för att sedan lägga fram dem vid häktningförhandlingen i överraskningssyfte. Ett sådant agerande medför en uppenbar risk för att den frihetsberövade inte på ett effektivt sätt kan freda sig mot frihetsberövandet och står därmed i strid med bestämmelsens syfte och åklagaretiska principer.

3.6 Vem har rätt till insyn och vem avgör vilken information som ska lämnas?

Lagtexten anger att det är den som anhålls eller häktas som har rätt till insynen. Detta gäller också den offentliga försvararen.

Det är den åklagare som fattat beslutet om anhållande som vet vilka konkreta omständigheter beslutet grundar sig på och som bäst kan redogöra för dessa. Av naturliga skäl kanske inte vederbörande är i tjänst när begäran om partsinsyn görs. Det blir då den åklagare som för tillfället handlägger

ärendet som får lämna svar. För att underlätta förfarandet bör beslutande åklagare anteckna omständigheterna i anteckningsfältet i tvångsmedelsblanketten i Cåbra.

3.7 Gäller en begäran om insyn även för framtiden?

Ska en begäran om insyn i omständigheterna som legat till grund för ett anhållnings- eller häktningsbeslut gälla även för framtiden? Om exempelvis en handling inte är färdigställd i samband med frihetsberövandet, men innehåller en omständighet som legat till grund för anhållningsbeslutet och hade behövts tillgängliggöras för den misstänkta i samband med begäran om den hade funnits tillgänglig och varit färdigställd. Måste den misstänkta få information om denna när handlingen sedan är upprättad? Här gäller, enligt Utvecklingscentrums uppfattning, insynsrätten just de omständigheter och det material som förelåg, och i den utsträckning och i den form som åklagaren fått del av, vid tidpunkten för anhållningsbeslutet.

En begäran efter en häktningsförhandling om att få del av de omständigheter som legat till grund för anhållningsbeslutet behöver inte tillmötesgå eftersom rätten till insyn syftar till att ge den misstänkta möjlighet att ifrågasätta frihetsberövandet, vilket även häktningsförhandlingen ger eftersom denna då fått del av alla de omständigheter som domstolen lagt till grund för häktningsbeslutet.

3.8 Vad gäller när en begäran framställs efter att frihetsberövandet upphört?

Med hänsyn till att syftet med 24 kap. 9 a § RB, som nyss framhållits, är att den frihetsberövade på ett effektivt sätt ska kunna angripa ett beslut om frihetsberövande, bör inte en framställan till åklagaren om insyn vid frihetsberövande som framställs efter att frihetsberövandet upphört behandlas som en begäran enligt 24 kap. 9 a § RB. En sådan begäran efter frisläppandet bör istället bedömas som en begäran om partsinsyn enligt 23 kap. 18 § RB.

3.9 Kan domstolen förelägga åklagaren att lämna ut handlingar?

När det gäller rätten till partsinsyn enligt 23 kap. 18 § RB kan domstolen efter anmälan pröva begäran från den misstänkta enligt 23 kap. 19 § RB om undersökningen slutförts. Någon sådan möjlighet finns inte vad gäller partsinsynen enligt 24 kap. 9 a § RB. Om part är missnöjd med ett beslut av åklagaren, får han eller hon istället begära överprövning av åklagarens beslut.

Det har från åklagare framförts att det inte sällan från försvararhåll begärs ut handlingar och uppgifter och att mycket tid läggs ned på detta i samband med häktningförhandlingar. I de sammanhangen förekommer också att försvarare yrkar att rätten ska förelägga åklagaren att lämna ut handlingar. Åklagaren kan vid ett sådant yrkande hävda att lagstöd saknas för yrkandet.

4 Övriga bestämmelser om information till misstänkta och frihetsberövade

4.1 Underrättelse till den som delges skälig misstanke om brott

Enligt 12 § FUK ska den som delges skälig misstanke om brott i samband med förhöret informeras om ett antal processuella rättigheter som gäller under en förundersökning:

- att anlita biträde av försvarare och att under vissa förutsättningar få en offentlig försvarare förordnad
- att få information om förändringar av misstanken och ta del av utredningsmaterial i den utsträckning som följer av 23 kap. 18 § RB
- att vid behov biträdas av tolk och få handlingar översatta som är väsentliga för att kunna ta till vara sin rätt, och
- att inte behöva yttra sig över misstanken.

Den misstänkta ska även informeras om att staten betalar kostnaden för en offentlig försvarare, men att den som döms för ett brott kan bli skyldig att betala tillbaka hela eller delar av kostnaden.

Det finns enligt bestämmelsen inget krav på att informationen ska lämnas skriftligen utan det är tillräckligt med en muntlig information.

För en misstänkt person som är under 18 år ska därutöver så långt det är möjligt informeras om den fortsatta handläggningen, vilka myndigheter som är delaktiga i förfarandet och deras roller. Samtidigt ska den misstänkta då också särskilt underrättas om

- sin rätt enligt 5 och 26 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare att få en vårdnadshavare eller någon annan nära person underrättad samt kallad till förhör och domstolsförhandling
- sin rätt att närvara personligen vid en domstolsförhandling
- att handläggningen ska präglas av respekt för hans eller hennes rätt till skydd av privatlivet
- vart han eller hon kan vända sig med klagomål som gäller handläggningen.

4.2 Skriftlig information till den som anhålls eller häktas och till utlänning som frihetsberövas

Den som anhålls eller häktas ska enligt 12 a § FUK utan dröjsmål få skriftlig information om de processuella rättigheter som han eller hon har under en förundersökning och vid handläggning av brottmål i domstol. Härmed avses

- rättigheterna enligt 12 § FUK
- rätten att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning enligt 24 kap. 9 a § RB
- rätten att få en anhörig eller annan nära person underrättad om frihetsberövandet
- rätten att få hälso- och sjukvård
- rätten att få ett anhållande prövat vid häktningsförhandling inom lagstadgad tid.

För de anhållna eller häktade som är under 18 år ska den skriftliga informationen även omfatta förutsättningarna för frihetsberövande enligt 24 kap. RB och 23 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller, när det är fråga om internationella förfaranden, de bestämmelser som ligger till grund för frihetsberövandet.

En utlänning som frihetsberövas med anledning av misstanke om brott ska få skriftlig information om sin rätt att kontakta sitt hemlands konsulat, 1 § lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten.

Den skriftliga informationen ska överlämnas vid anhållandet.⁸ Informationen ska ges på ett språk som den misstänkta personen förstår och han eller hon har rätt att få behålla den skriftliga informationen så länge som frihetsberövandet pågår. När det gäller vem som ska ombesörja att den skriftliga informationen lämnas framhålls i förarbetena att det alltid är de brottsutredande myndigheterna som ansvarar för att den som frihetsberövas underrättas om sina processuella rättigheter, inte domstolen eller Kriminalvården. Vidare anges att den som verkställer ett frihetsberövande har ett särskilt ansvar för att ombesörja att den misstänkta personen informeras om sina rättigheter. Detta innebär att i normalfallet överlämnas den skriftliga informationen av utredande myndighet omedelbart efter åklagarens anhållningsbeslut. Samtidigt erinras om bestämmelsen i 1 a § andra stycket FUK och förundersökningsledarens övergripande ansvar för att den misstänkta rättigheter tillvaratas.⁹

⁸ Prop. 2013/14:157 s. 20.

⁹ Prop. 2013/14:157 s. 20.

Polismyndigheten har i samarbete med Åklagarmyndigheten tagit fram tre blanketter innehållande den skriftliga information som den misstänkta har rätt att få, dels en blankett avseende 12 a § FUK och 1 § lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten, dels två blanketter avseende den informationen som ska lämnas till den som är eftersökt enligt en europeisk eller en nordisk arresteringsorder respektive den som begärs utlämnad. Blanketterna, som ska användas, (se bilagorna 1–3) finns också översatta till ett femtiotal olika språk.

5 Förteckning över bilagor

- Bilaga 1** Polisens information till misstänkta och frihetsberövade
- Bilaga 2** Polisens information till den som begärs överlämnad enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder
- Bilaga 3** Polisens information till den som begärs utlämnad

Information till dig som är misstänkt för brott

- Du har rätt att bli underrättad om misstanken och förändringar av denna. Du har även rätt att fortlöpande ta del av utredningen om det kan ske utan att det skadar utredningen.
- Du har rätt att inte behöva yttra dig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av din egen skuld.
- Om du är misstänkt för ett brott med lägst sex månaders fängelsestraff, då kan domstolen döma dig till ett lägre straff om du lämnar viktig information för att utreda brott.
- Du har rätt att på egen hand anlita en försvarare. Du har i vissa fall även rätt att få en offentlig försvarare om du själv begär det eller bedöms vara i behov av en.
- Staten betalar kostnaden för en offentlig försvarare, men om du döms för aktuellt brott kan du bli skyldig att betala tillbaka hela eller delar av kostnaden.
- Du har rätt att få informationen på ett språk du förstår.
- Du har rätt att vid behov få hjälp av tolk och få viktiga handlingar översatta.
- Du är skyldig att stanna kvar för förhör i högst sex timmar. I undantagsfall kan du vara skyldig att stanna kvar i ytterligare högst sex timmar. Snarast efter förhöret ska du frigges om inte åklagaren beslutar att du ska anhållas.

Ytterligare information till dig som anhållits eller häktats

- Du har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning.
- Du har rätt att få någon av dina närmaste anhöriga eller någon annan person som står dig särskilt nära underrättad om frihetsberövandet så snart det kan ske utan att det skadar utredningen.
- Du har rätt att få informationen muntligen och skriftligen på ett språk du förstår.
- Du som inte är svensk medborgare har rätt att begära att ditt hemlands konsulat så snart som möjligt underrättas om frihetsberövandet och att meddelanden från dig vidarebefordras dit.
- Du har rätt att vid behov få mat och vila.
- Du har rätt till minst en timmes daglig utomhusvistelse på rastgård om du har varit frihetsberövad under minst ett dygn.
- Du har rätt att vid behov få hälso- och sjukvård. Du har också rätt att på egen begäran bli undersökt av läkare, om det inte är uppenbart att en läkarundersökning är onödig. Du har därefter rätt att bli vårdad på det sätt läkaren sagt.

- Efter att åklagare beslutat att du ska vara anhållen, ska han eller hon så snart som möjligt och senast klockan tolv tredje dagen efter anhållningsbeslutet begära att en domstol prövar om du ska häktas. Domstolen ska då så snart som möjligt hålla förhandling. Sådan förhandling får aldrig hållas senare än fyra dygn efter att du greps eller annars blev frihetsberövad. Om domstolen beslutar att du ska vara häktad bestäms även när åtal ska väckas. Om åtal inte väcks inom två veckor, ska domstolen som huvudregel hålla ny förhandling varannan vecka fram till dess att åtal väcks.
- Under tiden som du är frihetsberövad kan dina kontakter med omvärlden inskränkas.
- Efter att åklagaren anhållit dig är han eller hon skyldig att hela tiden kontrollera om det finns skäl att hålla dig fortsatt frihetsberövad.

Särskild information till dig som är under 18 år

- Du har rätt till offentlig försvarare om det inte är uppenbart att det inte behövs.
- Även om åklagaren beslutar att inte anhålla dig får polisen hålla dig kvar i upp till tre timmar för att så snart som möjligt överlämna dig till dina föräldrar, annan vårdnadshavare, tjänsteman vid socialtjänsten eller annan lämplig person. Du kan behöva stanna ytterligare tre timmar om det behövs för utredningen.
- Du har rätt att vid behov få hjälp av tolk och få viktiga handlingar översatt.
- Du behöver inte yttra dig över vad du misstänks för och inte heller medverka i utredningen av din skuld. Du behöver inte heller i övrigt hjälpa till i utredningen.
- Du har rätt att få information om hur ditt ärende kommer att handläggas, vilka myndigheter som är inblandade och vad myndigheterna har för uppgifter.
- Dina föräldrar (vårdnadshavare) eller annan nära person kommer att informeras om att du är misstänkt för brott och kommer även att kallas till polisförhör som ska hållas med dig. Om du gripits, anhållits eller häktats (frihetsberövats för brott) kommer de att informeras om det och skälen för det. Om du blir åtalad för brott kommer de att informeras om det och om tidpunkten för huvudförhandlingen i domstol. Det finns undantag då föräldrar (vårdnadshavare) eller annan nära person inte ska informeras om dessa saker.
- Du har rätt att närvara personligen vid domstolsförhandling.
- Handläggningen av ditt ärende ska präglas av respekt för din rätt till skydd av ditt privatliv.
- Om du har klagomål på hur ditt ärende handlagts, kan du göra en anmälan till Justitieombudsmannen (JO) eller Justitiekanslern (JK).
- Om du anhålls eller häktas ska du informeras om förutsättningarna för frihetsberövandet enligt 24 kap. Rättegångsbalken och 23 § lagen om särskilda bestämmelser för unga lagöverträdare. Eller om det är fråga om ett internationellt förfarande, de bestämmelser som ligger till grund för frihetsberövandet.

Om du har frågor i anledning av denna information kan du vända dig till Polisen eller din försvarare.

Information till dig som begärs överlämnad

- Du har rätt att bli underrättad om innehållet i arresteringsordern, bl a vilka brott du misstänks för.
- Du har rätt att inte behöva yttra dig över misstanken i förhör hos Polisen eller andra myndigheter.
- Du har rätt att få en offentlig försvarare om du begär det eller bedöms vara i behov av en.
- Du kan ha rätt att utse en försvarare eller ett biträde i den stat som har utfärdat arresteringsordern.
- Du har rätt att vid behov få hjälp av tolk och få viktiga handlingar översätta.
- Du ska tillfrågas om du samtycker till att bli överlämnad till det land som begär dig överlämnad. Ditt samtycke skulle påskynda förfarandet. Om du samtycker till att bli överlämnad ska du även tillfrågas om du medger att åtalas eller straffas för andra brott än de som arresteringsordern gäller.
- Du är skyldig att stanna kvar för förhör i högst sex timmar. I undantagsfall kan du vara skyldig att stanna kvar i ytterligare högst sex timmar. Snarast efter förhöret ska du friges om inte åklagaren beslutar att du ska anhållas.

Ytterligare information till dig som anhållits eller häktats

- Du har rätt att få någon av dina närmaste anhöriga eller någon annan person som står dig särskilt nära underrättad om frihetsberövandet så snart det kan ske utan att det skadar utredningen.
- Du som inte är svensk medborgare har rätt att begära att ditt hemlands konsulat så snart som möjligt underrättas om frihetsberövandet och att meddelanden från dig vidarebefordras dit.
- Du har rätt att vid behov få mat och vila.
- Du har rätt till minst en timmes daglig utomhusvistelse på rastgård om du har varit frihetsberövad under minst ett dygn.
- Du har rätt att vid behov få hälso- och sjukvård. Du har också rätt att på egen begäran bli undersökt av läkare, om det inte är uppenbart att en läkarundersökning är onödig. Du har därefter rätt att bli vårdad på det sätt som läkaren sagt.
- Efter att åklagare beslutat att du ska vara anhållen, ska han eller hon så snart som möjligt och senast klockan tolv tredje dagen efter anhållningsbeslutet begära att en domstol prövar om du ska häktas. Domstolen ska då så snart som möjligt hålla förhandling. Sådan förhandling får aldrig hållas senare än fyra dygn efter att du greps eller annars blev frihetsberövad. Ny förhandling ska som huvudregel hållas varannan vecka fram till dess att beslut i frågan om överlämnande meddelas. Om du är frihetsberövad även efter att beslut om överlämnande till det andra landet meddelats, kan du begära ny förhandling om frihetsberövandet inom tre veckor från det senaste beslutet.

- Under tiden som du är frihetsberövad kan dina kontakter med omvärlden inskränkas.
- Efter att åklagaren anhållit dig är han eller hon skyldig att hela tiden kontrollera om det finns skäl att hålla dig fortsatt frihetsberövad

Särskild information till dig som är under 18 år

- Du ska få en offentlig försvarare om du är under 18 år.
- Även om åklagaren beslutar att inte anhålla dig får Polisen hålla kvar dig i upp till tre timmar för att så snart som möjligt överlämna dig till dina föräldrar, annan vårdnadshavare, tjänsteman vid socialtjänsten eller annan lämplig vuxen person.

Om du har frågor i anledning av denna information kan du vända dig till Polisen eller din försvarare.

**INFORMATION TILL DIG SOM BEGÄRS
UTLÄMNAD ENLIGT LAGEN (1957:668)
OM UTLÄMNING FÖR BROTT**

Information till dig som begärs utlämnad

- Du har rätt att bli underrättad om innehållet i den internationella efterlysningen eller framställningen om utlämning, bl a vilket land som begär dig utlämnad och vilka brott du misstänks för.
- Du har rätt att inte behöva yttra dig över misstanken i förhör hos Polisen eller andra myndigheter.
- Du har rätt att på egen hand anlita en försvarare. Du har normalt även rätt att få en offentlig försvarare om du själv begär det eller om du bedöms vara i behov av en.
- Du har rätt att vid behov få hjälp av tolk och få viktiga handlingar översätta.
- Du ska tillfrågas om du samtycker till att bli utlämnad till det land som begär dig utlämnad. Ditt samtycke kan påskynda förfarandet. I vissa fall ska du även tillfrågas om du samtycker till att åtalas eller straffas för annat brott som du har begått före utlämningen.
- Du är skyldig att stanna kvar för förhör i högst sex timmar. I undantagsfall kan du vara skyldig att stanna kvar i ytterligare högst sex timmar. Snarast efter förhöret ska du friges om inte åklagaren beslutar att du ska anhållas.

Ytterligare information till dig som anhållits eller häktats

- Du har rätt att få någon av dina närmaste anhöriga eller någon annan person som står dig särskilt nära underrättad om frihetsberövandet så snart det kan ske utan att det skadar utredningen.
- Du som inte är svensk medborgare har rätt att begära att ditt hemlands konsulat så snart som möjligt underrättas om frihetsberövandet och att meddelanden från dig vidarebefordras dit.
- Du har rätt att vid behov få mat och vila.
- Du har rätt till minst en timmes daglig utomhusvistelse på rastgård om du har varit frihetsberövad under minst ett dygn.
- Du har rätt att vid behov få hälso- och sjukvård. Du har också rätt att på egen begäran bli undersökt av läkare, om det inte är uppenbart att en läkarundersökning är onödig. Du har därefter rätt att bli vårdad på det sätt som läkaren sagt.
- Anledningen till att du anhållits är antingen en internationell efterlysning eller en framställning om utlämning från ett annat land.

Om åklagare anhållit dig på grund av en internationell efterlysning ska han eller hon genast anmäla sitt beslut till domstolen. Domstolen ska då så snart som möjligt hålla förhandling och besluta om du ska vara fortsatt frihetsberövad. Om det andra landet därefter inom viss tid begär dig utlämnad, ska åklagaren begära att en domstol prövar om du ska häktas. Domstolen ska då så snart som möjligt hålla förhandling. Om domstolen beslutar att du ska vara häktad gäller beslutet tills vidare till dess att utlämning skett eller ärendet på annat sätt avgjorts. Under tiden du är häktad kan du alltid begära att en ny förhandling hålls inom tre veckor från det senaste beslutet.

Om åklagare anhållit dig på grund av en framställning om utlämning, ska han eller hon så snart som möjligt och senast klockan tolv tredje dagen efter anhållningsbeslutet begära att en domstol prövar om du ska häktas. Domstolen ska då så snart som möjligt hålla förhandling. Sådan förhandling får aldrig hållas senare än fyra dygn efter att du greps eller annars blev frihetsberövad. Om domstolen beslutar att du ska vara häktad gäller beslutet tills vidare till dess att utlämning skett eller ärendet på annat sätt avgjorts. Under tiden du är häktad kan du alltid begära att en ny förhandling hålls inom tre veckor från det senaste beslutet.

- Under tiden som du är frihetsberövad kan dina kontakter med omvärlden inskränkas.
- När åklagaren anhållit dig är han eller hon skyldig att hela tiden kontrollera om det finns skäl att hålla dig fortsatt frihetsberövad.

Särskild information till dig som är under 18 år

- Du har rätt att få en offentlig försvarare om det inte är uppenbart att det inte behövs.
- Även om åklagaren beslutar att inte anhålla dig får Polisen hålla kvar dig i upp till tre timmar för att så snart som möjligt överlämna dig till dina föräldrar, annan vårdnadshavare, tjänsteman vid socialtjänsten eller annan lämplig vuxen person.

Om du har frågor i anledning av denna information kan du vända dig till Polisen eller din försvarare.

ÅKLAGARMYNDIGHETEN